

Соболева Т.О.

кандидат економічних наук, доцент
кафедри менеджменту
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна
sobolieva_tetiana@kneu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-7818-145X

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ТИПОЛОГІЇ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Sobolieva Tetiana

PhD (Economics), Associate Professor
of the Department of Management
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman
Kyiv, Ukraine
sobolieva_tetiana@kneu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-7818-145X

DISCUSSION ISSUES ON THE TYPOLOGY OF CONTEMPORARY ENTREPRENEURSHIP

Анотація. У статті проаналізовано види підприємництва, наголошено на необхідності здійснення наукових розвідок у напрямі формування цілісної типології сучасного підприємництва та розгляді існуючих дискусійних аспектів у цій галузі. Ідентифіковано на основі опрацювання літературних джерел за заданою тематикою такі види підприємництва: традиційне, інноваційне, академічне, корпоративне, соціальне, цифрове, екологічне, інтелектуальне, інклюзивне та жіноче підприємство. З'ясовано, що ідентифіковані види підприємництва характеризуються специфічними особливостями й атрибутами, які слугують базисом для класифікації підприємництва. Серед критеріїв для виокремлення видів підприємництва визначено: суб'єкт (академічне — науковці та працівники академічних організацій, корпоративне — наймані працівники, інклюзивне — люди з особливими потребами, жіноче — жінки); цілі (традиційне — отримання комерційного прибутку за рахунок використання традиційних методів господарювання, інтелектуальне — створення нових знань, інноваційне — створення інновацій, соціальне — задоволення соціальних потреб реалізація соціальних проєктів, екологічне — поєднання комерційних цілей для збереження навколишнього середовища, інклюзивне — досягнення соціальної інклюзії), середовище (цифрове — цифрові платформи, корпоративне — внутрішнє середовище суб'єктів підприємництва, академічне — внутрішнє середовище академічних організацій); інструменти (цифрове) здійснення підприємницької діяльності. Різноманіття у трактуванні змісту кожного різновиду підприємництва підсилює дискусійність підходів до типології підприємництва та виявляє об'єктивну необхідність глибокого розроблення цього наукового завдання.

Ключові слова: підприємництво, підприємницька діяльність, види підприємництва, типологія підприємництва, інновації.

Abstract. The article analyzes types of entrepreneurship, emphasizes the need to carry out scientific research in the direction of forming a complete typology of modern entrepreneurship and consideration of existing debatable aspects in this area. The following types of entrepreneurship were identified based on the study of literary sources on the given topic: traditional, innovative, academic, corporate, social, digital, ecological,

intellectual, inclusive and women's entrepreneurship. It was found that the identified types of entrepreneurship are characterized by their specific features and attributes, which serve as the basis for the classification of entrepreneurship. Among the criteria for distinguishing types of entrepreneurship, the following are defined: subject (academic — scientists and employees of academic organizations, corporate — employees, inclusive — people with special needs, female — women), goals (traditional — obtaining commercial profit through the use of traditional economic methods, intellectual — creation of new knowledge, innovative — creation of innovations, social — satisfaction of social needs, implementation of social projects, ecological — combination of commercial goals with the aim of preserving the environment, inclusive — achievement of social inclusion), environment (digital — digital platforms, corporate — internal environment business entities, academic — internal environment of academic organizations) and tools (digital) implementation of entrepreneurial activity. The diversity in the interpretation of the content of each type of entrepreneurship strengthens the debatable nature of approaches to the typology of entrepreneurship and reveals the objective need for a deeper development of this scientific task.

Key words: entrepreneurship, entrepreneurial activity, types of entrepreneurship, typology of entrepreneurship, innovations.

JEL codes: M13, O31.

Постановка проблеми. Наразі існує величезна кількість наукових праць, які розглядають концепцію «підприємництва» крізь призму різних підходів до тлумачення, соціально-економічних викликів і трансформацій, а також значення і ролі підприємницької діяльності та підприємця для економіки окремих регіонів і країни загалом. Аналіз функцій підприємництва, його ролі, значення, результатів, специфіки здійснення та інших важливих аспектів еволюціонували у досить потужну та різноманітну палітру видів сучасного підприємництва, що породжує існування дискусійних питань у зазначеному напрямі досліджень.

Аналіз досліджень та публікацій. Дослідженню підприємництва та його різноманітних видів присвячено праці таких українських науковців, як Фіалковський А., Денисюк А., Метіль Р., Шевчук Н., Ніколайчук О. А., Мальярчук О. Г., Солопун Н. М., Шкода Т. Н., Голобородько Т., Лаврененко В. В., Завадських Г., Дюк А. А., Пронько О. А., Тетьора А. М., Величко О., Репіна І. М. та інші. Важлива роль у науковому доробку теоретичних та методологічних аспектів розвитку підприємництва у розрізі його різновидів належить таким зарубіжним вченим, як: Montanye J., Zsuzsanna S. K., Herman E., Abosedo A. J., Onakoya A. B., Álvaro-Moya A., López Á. G., Román E. S., Bani-Mustafa A., Toglaw S., Abidi O., Nimer K., Kraus, S., Palmer C., Kailer N., Kallinger F. L., Spitzer J., Talukder S. C., Lakner Z., Mieszajkina E., Baccarne B., Logghe S., Schuurman D., De Marez L., Shaheen G. E., Yadav V., Unni J. та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на досить широке і ґрунтовне опрацювання теоретичних та практичних засад розвитку підприємництва, спостерігається існування дискусійних питань з формування єдиної та узгодженої типології сучасного підприємництва.

Метою статті є дослідити види сучасного підприємництва та розкрити тлумачення їхніх особливостей.

Методика дослідження. Під час проведення дослідження використано такі наукові методи: теоретичного пошуку — для дослідження наукової проблематики та вивчення здобутків вітчизняних та зарубіжних науковців у сфері підп-

приємництва; компаративного аналізу — у зіставленні ключових аспектів різних видів підприємництва; графічний метод — для наочного подання типології підприємництва.

Виклад основного матеріалу. Реконфігурація ресурсів, тобто створення їхніх нових комбінацій, слугує основою будь-якого виду підприємництва. Це забезпечує ефективніше застосування наявних ресурсів і, відповідно, отримання позитивного економічного ефекту (економії ресурсів, збільшення прибутку тощо). Однак різні за характером види підприємницької активності слугують підґрунтям для виокремлення і систематизації видів підприємництва з фіксацією на їхніх найважливіших атрибутах, іншими словами, формування типології підприємництва.

У ході аналізу наукових розвідок у сфері досліджень підприємництва нами було ідентифіковано такі види підприємництва: традиційне [1] та інноваційне підприємництво [2—4], академічне [5; 6] та корпоративне [7—10], соціальне [11—13], цифрове [14—16], екологічне [17—20], інтелектуальне [21; 22], інклюзивне [23; 24], жіноче підприємництво [25] (рис. 1).

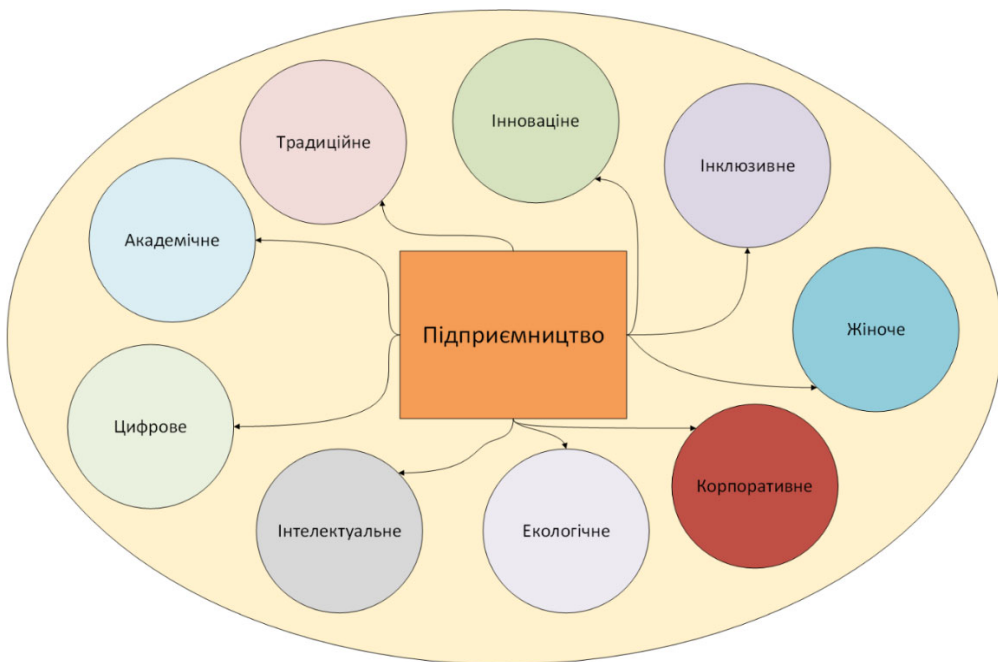

Рис. 1. Види підприємництва

Джерело: Сформовано автором на основі опрацювання літературних джерел.

Вважаємо, що цей перелік не вичерпний, оскільки сучасні соціально-економічні реалії створюють необхідність до аналізу все нових явищ у сфері підприємницької діяльності і виокремлення нових видів підприємництва.

Зупинимось детальніше на ідентифікованих нами видах підприємництва та розкритті їхніх ключових аспектів. Як видно з табл. 1, ключовими атрибутами / критеріями для виокремлення видів підприємництва є суб'єкт, цілі, середовище та інструменти здійснення підприємницької діяльності.

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Вид підприємництва	Науковці, які досліджували конкретний вид підприємництва	Критерій (атрибут, ознака) для виокремлення виду підприємництва	Ключові аспекти, на яких акцентують увагу дослідники (особливості)
Традиційне підприємництво	Montanye J. та інші	Ціль (отримання підприємницького зиску від реалізації традиційної корисності)	Засновується на використанні традиційних прийомів господарювання та націлене на максимально ефективне використання ресурсів
Інноваційне підприємництво	Фіалковський А., Денисюк А., Метіль Р., Шевчук Н., Zsuzsanna S. K., Herman E. та інші	Ціль (створення та комерціалізація інновацій на основі інтеграції науки, бізнесу, виробництва)	В основі лежить конвергенція науки та бізнесу задля успішного перетворення наукових ідей у інновації (новітні технології та товари)
Інтелектуальне підприємництво	Ніколайчук О. А., Abosede A. J., Onakoya A. B. та ін.	Ціль (використання, створення та розвиток інтелектуальних знань)	Означає створення нових знань та їхнє втілення у блага шляхом співпраці економічних агентів та створення різноманітних форм інтелектуальних співтовариств
Корпоративне підприємництво	Малярчук О. Г., Солопун Н. М., Лігоненко Л. О., Мислюк В. С., Alvaro-Moya A., López A. G., Román E. S. та ін.	Суб'єкт (найманий працівник — корпоративний підприємець). Середовище (внутрішнє корпоративне середовище)	Передбачає реалізацію інноваційних та підприємницьких ідей найманих працівників існуючих суб'єктів підприємництва за рахунок їхньої всебічної підтримки
Академічне підприємництво	Шкода Т. Н., Малярчук О. Г., Bani-Mustafa A., Toglaw S., Abidi O., Nimer K. та ін.	Суб'єкт (працівник академічної установи, студенти, аспіранти, докторанти, наукові кадри тощо). Середовище (академічні інституції)	Спрямоване на успішну реалізацію інноваційних проєктів, які є результатом творчого та наукового пошуку студентів, науковців та інших працівників університетів
Цифрове підприємництво	Голобородько Т., Лаврененко В. В., Kraus, S., Palmer C., Kailer N., Kallinger F.L., Spitzer J. та ін.	Середовище реалізації (цифрове середовище) Інструменти (інформаційно-комунікаційні технології)	Означає підприємницьку діяльність, яка відбувається на цифрових платформах та ґрунтується на використанні цифрових та інформаційних технологій
Соціальне підприємництво	Завадських Г., Дюк А. А., Talukder S. C., Lakner Z. та інші	Ціль (вирішення певної соціальної проблеми / реалізація певної соціальної ініціативи)	Означає діяльність, спрямовану на поєднання соціальної місії з ціллю отримання комерційного (підприємницького) зиску

Вид підприємництва	Науковці, які досліджували конкретний вид підприємництва	Критерій (атрибут, ознака) для виокремлення виду підприємництва	Ключові аспекти, на яких акцентують увагу дослідники (особливості)
Екологічне підприємництво	Пронько О. А., Тетьора А. М., Величко О., Mieszajkina E., Baccarne B., Logghe S., Schuurman D., De Marez L. та ін.	Ціль (орієнтація на отримання екологічного ефекту, захист та збереження довкілля)	Передбачає виробництво товарів / надання послуг по попередженню та усуненню екологічної шкоди, мінімізацію використання сировини та забруднення довкілля
Інклюзивне підприємництво	Репіна І. М., Shaheen G. E. та інші	Суб'єкт (люди з обмеженими можливостями). Ціль (забезпечення соціальної інклюзії)	Націлене на залучення бідного населення, людей з обмеженими можливостями до підприємницької діяльності для подолання соціальної ізоляції та надання інструментів для самореалізації
Жіноче підприємництва	Yadav V., Unni J. та інші	Суб'єкт (жінки)	Означає підприємницьку активність жінок. Дослідження у цьому напрямі націлені на виявлення та описі основних бар'єрів залученості жінок до підприємницької діяльності

Джерело: Розроблено автором на основі опрацювання літературних джерел.

При виокремленні тих чи тих видів підприємництва науковці часто в одне й те ж саме поняття закладають різний зміст. Наприклад, у розгляді корпоративного підприємництва частина дослідників розуміє його як підприємницьку діяльність, здійснювану найманими працівниками за рахунок підтримки та стимулювання роботодавця, інші науковці акцентують увагу на тому, що корпоративне підприємництво передбачає задоволення корпоративних і суспільних потреб за умов дотримання принципів корпоративної соціальної відповідальності.

Іншим прикладом може слугувати розмежування інноваційного й інтелектуального підприємництва, які надзвичайно тісно пов'язані — під час розгляду конкретних кейсів можливе їхнє ототожнення, оскільки в основі обох видів лежить креативність та інноваційність.

Як бачимо, трактування науковців змістовного наповнення різних видів підприємництва є неоднозначними стосовно один одного. Усе це створює дискусії у сфері формування типології сучасного підприємництва.

Висновки. Підприємництво як надзвичайно рухома і динамічна концепція є предметом досліджень і рефлексії багатьох науковців, що породжує труднощі при класифікації / систематизації його видів. На підставі проаналізованих теоретичних підходів до виокремлення видів підприємництва можемо зробити висновки про відсутність стрункої типології сучасного підприємництва і необхідність здійснення подальших розвідок у цьому напрямі досліджень.

Література

1. Montanye J. Entrepreneurship. *The Independent Review*. 2006. No. 4. P. 547–569. URL: https://www.independent.org/pdf/tir/tir_10_4_03_montanye.pdf (date of access: 01.02.2023).
2. Денисюк А., Метіль Р., Шевчук Н. Сутність інноваційного підприємництва. *Економіка підприємства: теорія і практика*: зб. матеріалів IX Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 12–13 жовт. 2022 р. Київ, 2022. С. 308–311. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/39560> (дата звернення: 01.02.2023).
3. Фіалковський А. Інноваційне підприємництво як конвергенція креативу та бізнесу. *Стратегія бізнесу: футурологічні виклики*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Київ, 20–22 листоп. 2019 р. Київ, 2019. С. 415–419. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/31955> (дата звернення: 01.02.2023).
4. Zsuzsanna S. K., Herman E. Innovative Entrepreneurship for Economic Development in EU. *Procedia Economics and Finance*. 2012. No. 3. P. 268–275. URL: [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(12\)00151-7](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(12)00151-7) (date of access: 01.02.2023).
5. Шкода Т. Н., Малярчук О. Г. Академічне підприємництво молодих вчених: сучасні виклики та шляхи їх вирішення. *Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку*: зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 30 трав. 2022 р. Київ, 2022. С. 233–235. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/37762> (дата звернення: 01.02.2023).
6. Do Individual Factors Affect the Relationship between Faculty Intrapreneurship and the Entrepreneurial Orientation of Their Organizations? / A. Bani-Mustafa et al. *Economies*. 2021. Vol. 9, no. 4. P. 199. URL: <https://doi.org/10.3390/economies9040199> (date of access: 01.02.2023).
7. Малярчук О. Г. Тенденції розвитку корпоративного підприємництва в сучасних компаніях. *Стратегія економічного розвитку України*. 2016. № 38. С. 5–11. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/19458> (дата звернення: 01.02.2023).
8. Солопун Н. М. Корпоративне підприємництво - інноваційні пропозиції та проактивність працівників як підґрунтя для досягнення конкурентних позицій на ринку. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2018. № 2. С. 186–198. URL: <https://doi.org/10.30977/PPB.2226-8820.2018.21.0.186> (дата звернення: 01.02.2023).
9. Álvaro-Moya A., López A. G., Román E. S. Contextualizing corporate entrepreneurship theory: the historical case of the Spanish engineering consulting firm TYPESA (1966-2000). *Management & Organizational History*. 2022. Vol. 16, no. 3-4. P. 228–254. URL: <https://doi.org/10.1080/17449359.2022.2033441> (date of access: 01.02.2023).
10. Лігоненко Л. О., Мислюк В. С. Корпоративне підприємництво: стан, організаційний дизайн, проблеми та перспективи розвитку. *Економіка і прогнозування*. 2021. № 3. С. 131–154. URL: <https://doi.org/10.15407/eip2021.03.131> (дата звернення: 01.02.2023).
11. Завадських Г. Соціальне підприємництво як сучасна інноваційна модель вирішення проблем суспільства. *Економіка підприємства: теорія і практика*: зб. матеріалів IX Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 12–13 жовт. 2022 р. Київ, 2022. С. 386–389. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/39664> (дата звернення: 01.02.2023).
12. Дюк А. А. Сучасна роль соціального підприємництва у формуванні суспільного добробуту. *Євроінтеграційний ресурс розвитку глобального підприємництва*: зб. матеріалів Дискус. платформи, м. Київ, 17 трав. 2019 р. Київ, 2019. С. 19–20. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/30754> (дата звернення: 01.02.2023).
13. Talukder S. C., Lakner Z. Exploring the Landscape of Social Entrepreneurship and Crowdfunding: A Bibliometric Analysis. *Sustainability*. 2023. Vol. 15, no. 12. P. 9411. URL: <https://doi.org/10.3390/su15129411> (date of access: 01.02.2023).

14. Голобородько Т. Розвиток цифрового підприємництва. *Економіка підприємства: теорія і практика*: зб. матеріалів IX Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 12–13 жовт. 2022 р. Київ, 2022. С. 357–360. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/39656> (дата звернення: 01.02.2023).
15. Лаврененко В. В. Цифрове підприємництво: ключові риси та особливості. *Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку*: зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 30 трав. 2022 р. Київ, 2022. С. 123–125. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/37731> (дата звернення: 01.02.2023).
16. Digital entrepreneurship: A research agenda on new business models for the twenty-first century / S. Kraus et al. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*. 2019. Vol. 25, no. 2. P. 353–375. URL: <https://doi.org/10.1108/IJEBr-06-2018-0425> (date of access: 01.02.2023).
17. Пронько О. А., Тетьора А. М. Екологічне підприємництво в Україні: міф чи реальність. *Суспільство, економіка та економічна наука в XXI столітті*: зб. матеріалів II міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 21–22 квіт. 2017 р. Київ, 2017. С. 235–236. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/21585> (дата звернення: 01.02.2023).
18. Величко О. Стратегії екологічного підприємництва в агробізнесі. *Економіка підприємства: теорія і практика*: зб. матеріалів IX Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 12–13 жовт. 2022 р. Київ, 2022. С. 196–198. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/39377> (дата звернення: 01.02.2023).
19. Mieszajkina E. Ecological Entrepreneurship and Sustainable Development. *Problems of Sustainable Development*. 2016. Vol. 12, no. 1. P. 163–171. URL: <https://ssrn.com/abstract=2856389> (date of access: 01.02.2023).
20. Governing Quintuple Helix Innovation: Urban Living Labs and Socio-Ecological Entrepreneurship / B. Baccarne et al. *Technology Innovation Management Review*. 2016. Vol. 6, no. 3. P. 22–30. URL: <http://timreview.ca/article/972> (date of access: 01.02.2023).
21. Abosede A. J., Onakoya A. B. Intellectual Entrepreneurship: Theories, Purpose and Challenges. *International Journal of Business Administration*. 2013. Vol. 4, no. 5. P. 30–37. URL: <https://doi.org/10.5430/ijba.v4n5p30> (date of access: 01.02.2023).
22. Ніколайчук О. А. Інтелектуальне підприємництво: сутність та ознаки. *Економіка підприємства: теорія і практика*: зб. матеріалів VI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 13 жовт. 2016 р. Київ, 2016. С. 47–49. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/20167> (дата звернення: 01.02.2023).
23. Рєпіна І. М. Європейське інклюзивне підприємництво: прикладні інструменти подолання бідності. *Європейські студії в Україні: здобутки, виклики та перспективи*: зб. матеріалів між нар. наук.-практ. конф., м. Київ, 2 черв. 2017 р. Київ, 2017. С. 282–286. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/32128> (дата звернення: 01.02.2023).
24. Shaheen G. E. Inclusive Entrepreneurship”: A Process for Improving Self-Employment for People with Disabilities. *Journal of Policy Practice*. 2016. Vol. 15, no. 1-2. P. 58–81. URL: <https://doi.org/10.1080/15588742.2016.1109963> (date of access: 01.02.2023).
25. Yadav V., Unni J. Women entrepreneurship: research review and future directions. *Journal of Global Entrepreneurship Research*. 2016. Vol. 6, no. 12. URL: <https://doi.org/10.1186/s40497-016-0055-x> (date of access: 01.02.2023).

References

1. Montanye, J. (2006). Entrepreneurship. *The Independent Review*, (4), 547–569. https://www.independent.org/pdf/tir/tir_10_4_03_montanye.pdf [In English].
2. Denysiuk, A., Metil, R., & Shevchuk, N. (2022). Sutnist innovatsiinoho pidpriemnytstva [The essence of innovative entrepreneurship]. *U Ekonomika pidpriemstva: teoriia i praktyka [In Enterprise economics: theory and practice]* (с. 308–311). Kyiv, nats. ekon. un-t im. Vadyma Hetmana. <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/39560> [In Ukrainian].

3. Fialkovskiy, A. (2019). Innovatsiine pidpriemnytstvo yak konverhentsiia kreatyvu ta biznesu [Innovative entrepreneurship as a convergence of creativity and business]. *U Stratehiia biznesu: futurolohichni vyklyky [In Business strategy: futuristic challenges]* (c. 415–419). Kyiv. nats. ekon. un-t im. Vadyma Hetmana. <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/31955> [In Ukrainian].
4. Zsuzsanna, S. K., & Herman, E. (2012). Innovative Entrepreneurship for Economic Development in EU. *Procedia Economics and Finance*, (3), 268–275. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(12\)00151-7](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(12)00151-7) [In English].
5. Shkoda, T. N., & Maliarchuk, O. H. (2022). Akademichne pidpriemnytstvo molodykh vchenykh: suchasni vyklyky ta shliakhy yikh vyrishennia [Academic entrepreneurship of young scientists: modern challenges and ways to solve them]. *U Innovatsiine pidpriemnytstvo: stan ta perspektyvy rozvytku [In Innovative entrepreneurship: state and prospects of development]* (c. 233–235). Kyiv. nats. ekon. un-t im. Vadyma Hetmana. <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/37762> [In Ukrainian].
6. Bani-Mustafa, A., Sam, T., Abidi, O., & Nimer, K. (2021). Do Individual Factors Affect the Relationship between Faculty Intrapreneurship and the Entrepreneurial Orientation of Their Organizations? *Economies*, 9(4), 199. <https://doi.org/10.3390/economies9040199> [In English].
7. Maliarchuk, O. H. (2016). Tendentsii rozvytku korporatyvnoho pidpriemnytstva v suchasnykh kompaniakh [Trends in the development of corporate entrepreneurship in modern companies]. *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy [Strategy of economic development of Ukraine]*, (38), 5–11. <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/19458> [In Ukrainian].
8. Solopun, N. M. (2018). Korporatyvne pidpriemnytstvo - innovatsiini propozyitsii ta proaktyvnist pratsivnykiv yak pidgruntia dlia dosiahnennia konkurentnykh pozytsii na rynku [Corporate entrepreneurship - innovative proposals and proactivity of employees as a basis for achieving competitive positions in the market]. *Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva [Problems and prospects of entrepreneurship development]*, (2), 186–198. <https://doi.org/10.30977/PPB.2226-8820.2018.21.0.186> [In Ukrainian].
9. Álvaro-Moya, A., López, Á. G., & Román, E. S. (2022). Contextualizing corporate entrepreneurship theory: the historical case of the Spanish engineering consulting firm TYPESA (1966-2000). *Management & Organizational History*, 16(3-4), 228–254. <https://doi.org/10.1080/17449359.2022.2033441> [In English].
10. Ligonenko, L. O., & Mysyliuk, V. S. (2021). Korporatyvne pidpriemnytstvo: stan, orhanizatsiinyi dyzain, problemy ta perspektyvy rozvytku [Corporate entrepreneurship: state, organizational design, problems and development prospects]. *Ekonomika i prohnouzuvannia [Economics and forecasting]*, (3), 131–154. <https://doi.org/10.15407/eip2021.03.131> [In Ukrainian].
11. Zavadskykh, H. (2022). Sotsialne pidpriemnytstvo yak suchasna innovatsiina model vyrishennia problem suspilstva [Social entrepreneurship as a modern innovative model of solving society's problems]. *U Ekonomika pidpriemstva: teoriia i praktyka [In Enterprise economics: theory and practice]* (c. 386–389). Kyiv. nats. ekon. un-t im. Vadyma Hetmana. <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/39664> [In Ukrainian].
12. Diuk, A. A. (2019). Suchasna rol sotsialnoho pidpriemnytstva u formuvanni cuspilnoho dobrobutu [The modern role of social entrepreneurship in the formation of public welfare]. *U Yevrointehratsiinyi resurs rozvytku hlobalnoho pidpriemnytstva [In the European integration resource for the development of global entrepreneurship]* (c. 19–20). Kyiv. nats. ekon. un-t im. Vadyma Hetmana. <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/30754> [In Ukrainian].
13. Talukder, S. C., & Lakner, Z. (2023). Exploring the Landscape of Social Entrepreneurship and Crowdfunding: A Bibliometric Analysis. *Sustainability*, 15(12), 9411. <https://doi.org/10.3390/su15129411> [In English].

14. Holoborodko, T. (2022). Rozvytok tsyfrovoho pidpriemnytstva [Development of digital entrepreneurship]. U *Ekonomika pidpriemstva: teoriia i praktyka* [In Enterprise economics: theory and practice] (c. 357–360). Kyiv. nats. ekon. un-t im. Vadyma Hetmana. <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/39656> [In Ukrainian].
15. Lavrenenko, V. V. (2022). Tsyfrove pidpriemnytstvo: kluchovi rysy ta osoblyvosti [Digital entrepreneurship: key features and peculiarities]. U *Innovatsiine pidpriemnytstvo: stan ta perspektyvy rozvytku* [In Innovative entrepreneurship: state and prospects of development] (c. 123–125). Kyiv. nats. ekon. un-t im. Vadyma Hetmana. <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/37731> [In Ukrainian].
16. Kraus, S., Palmer, C., Kailer, N., Kallinger, F. L., & Spitzer, J. (2019). Digital entrepreneurship: A research agenda on new business models for the twenty-first century. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 25(2), 353–375. <https://doi.org/10.1108/IJEBR-06-2018-0425> [In English].
17. Pronko, O. A., & Tetora, A. M. (2017). Ekologichne pidpriemnytstvo v Ukraini: mif chy realnist [Ecological entrepreneurship in Ukraine: myth or reality]. U *Suspilstvo, ekonomika ta ekonomichna nauka v KhKhI stolitti* [Society, economy and economic science in the 21st century] (c. 235–236). Kyiv. nats. ekon. un-t im. Vadyma Hetmana. <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/21585> [In Ukrainian].
18. Velychko, O. (2022). Stratehii ekologichnoho pidpriemnytstva v ahrobiznesi [Strategies of ecological entrepreneurship in agribusiness]. U *Ekonomika pidpriemstva: teoriia i praktyka* [In Enterprise economics: theory and practice] (c. 196–198). Kyiv. nats. ekon. un-t im. Vadyma Hetmana. <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/39377> [In Ukrainian].
19. Mieszajkina, E. (2016). Ecological Entrepreneurship and Sustainable Development. *Problems of Sustainable Development*, 12(1), 163–171. <https://ssrn.com/abstract=2856389> [In English].
20. Baccarne, B., Logghe, S., Schuurman, D., & De Marez, L. (2016). Governing Quintuple Helix Innovation: Urban Living Labs and Socio-Ecological Entrepreneurship. *Technology Innovation Management Review*, 6(3), 22–30. <http://timreview.ca/article/972> [In English].
21. Abosede, A. J., & Onakoya, A. B. (2013). Intellectual Entrepreneurship: Theories, Purpose and Challenges. *International Journal of Business Administration*, 4(5), 30–37. <https://doi.org/10.5430/ijba.v4n5p30> [In English].
22. Nikolaichuk, O. A. (2016). Intelektualne pidpriemnytstvo: sutnist ta oznaky [Intellectual entrepreneurship: essence and signs]. U *Ekonomika pidpriemstva: teoriia i praktyka* [In Enterprise economics: theory and practice] (c. 47–49). Kyiv. nats. ekon. un-t im. Vadyma Hetmana. <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/20167> [In Ukrainian].
23. Riepina, I. M. (2017). Yevropeiske inkluzyvne pidpriemnytstvo: prykladni instrumenty podolannia bidnosti [European inclusive entrepreneurship: applied tools for poverty alleviation]. U *Yevropeiski studii v Ukraini: zdobutky, vyklyky ta perspektyvy* [In European studies in Ukraine: achievements, challenges and prospects] (c. 282–286). Ukr. Asots. Vykladachiv i Doslidnykiv Yevrop. Intehratsii [Ukraine Assoc. Teachers and Researchers of Europe. Integration]. <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/32128> [In Ukrainian].
24. Shaheen, G. E. (2016). Inclusive Entrepreneurship”: A Process for Improving Self-Employment for People with Disabilities. *Journal of Policy Practice*, 15(1-2), 58–81. <https://doi.org/10.1080/15588742.2016.1109963> [In English].
25. Yadav, V., & Unni, J. (2016). Women entrepreneurship: research review and future directions. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 6(12). <https://doi.org/10.1186/s40497-016-0055-x> [In English].